
Bil je kulturno razgledan, zelo podjeten, nesebično je posvečal vse svoje sile vzgoji, da bi izboljšal socialne razmere, odpravil zaostalost, nevednost in hlapčevstvo goriškega ljudstva in obenem pospešil gospodarski razvoj z bolj racionalnimi, za tiste čase revolucionarnimi metodami. Z vso požrtvovalnostjo je na Banjšicah in v Ročinju tudi na prostem učil mlade brati, pisati, računati, telovaditi, spoznavati naravo in zvezde. Otroke je po pouku vodil k Soči in jih učil tudi plavati. Z njimi se je rad igral, saj je bil vedrega značaja, čudovit v govorjenju in obnašanju. Odraslim je dajal navodila za boljše kmetovanje in opravljanje drugih del. Tudi sam se je lotil vsakega dela (kmetovanja, zidanja, cepljenja drevoja, mizarjenja, kovanja itd.). Vzgaljal je z zgledom. Na svoje stroške je na Banjšicah izdelal klopi in pripravil vse potrebno za šolo, v Ročinju je 1819. celo zidal šolsko stavbo in župnišče. Tu je skrbel za »ljudske šole« (scholae populares) in v njih sam učil tudi med tednom. Upravičeno trdi **Marijan Breclj**: »Med ljudi je hodil, kot Kristus njim enak, pomagal jim najprej na telesu, da je mogel potem tudi njihove duše za božjo čast vnesti.«

Primorski slovenski biografski leksikon,
14. snopič, 1988, str. 448 in 446.

V Bodrežu ni več Cerovščkovih.¹ Kdo ve, kaj je privedlo Staničevega pranečaka do tega, da je zapravljal domačijo in je morala družina po svetu. Novi lastnik se je pisal **Križnič**. Z njim je prišlo k hiši novo hišno ime. Pri Pečonkovi se prvi tudi še sedaj, ko je priženil k hiši nov priimek sedanjí gospodar **Markič**.

Na Pečonkovo, nekdanje Cerovščkovo dvorišče se pride z vasi skozi porton. To je vhod z velikimi lesenimi vrati. Streha na močnih stebrih (kolonah) varuje vrata pred dežjem. Takoj za portonom je okriv (pokrit prostor, lopa), kamor spravljajo kmečko orodje. Okriva se drži hiša. Zidana je v primorskem slogu. Hiša ni več tista, v kateri se je Stanič rodil. Od takrat je bila že dvakrat prenovljena. Zadnjič so jo pozidali po prvi vojni. Prej pa jo je obnavljal sam Stanič. Na skednju, desno od portona, je vzidan kamen, na katerem preberemo, da sta domačijo obnavljala brata Tomaž in Valentin Stanič leta 1836. Naš Stanič je takrat pomagal bratu Tomažu obnavljati hišo in gospodarska poslopja. Ni treba dvomiti, da je omenjeni napis tudi sam vsekal v kamen in ga vzdal.² Ta kamen je še na prvotnem mestu, ker je Pečonkov skedenj skoraj edino poslopje v vasi, ki ni bilo porušeno med prvo svetovno vojno.

Jože Medvešek, V Staničevi domačiji,
Planinski vestnik 1974/7, str. 353

¹ Dr. **Joža Lovrenčič** je s svojo biografsko povestjo Cerovškov gospod vnesel napako v domače ime Staničeve domačije. Pravo domače ime je Pri Cerovščku. Samostalniška skupina -šč- je značilna za narečje okrog Kanala (dodatno npr. Medvešek, Draščik, Drnovšek), medtem ko je sam -š- značilen za nekatere druge slovenske kraje (zato drugod tudi Medvešek, Drnovšek). (Op. S. K.)

² Vsekani napis se glasi: THOM ET VAL Scholast STANIG FRAT RE-AEDIFICAVERUNT ANNO 1836. To je bilo torej enajst let pred Staničovo smrtjo, ko je bil Stanič kanonik (=korar) v Gorici. Častitemu dvainšestdesletnemu gospodu kanoniku torej ni bilo pod častjo priti domov in pomagati bratu pri najbolj preprostih in težaških delih na hiši. (Op. S. K.)

Na stara leta so Staniča mučile težave z očmi. Poškodoval si jih je, ko je nekoč pomagal pri požaru na neki kmetiji, prizanašal pa jim tudi ni v dolgih nočeh, ko – kljub resnim svarilom, da se mu vid lahko usodno poslabša – ni opuščal svojega obilnega dela. Kljub starosti pa bi mu bila morda naklonjena še mnoga leta življenja, ko se ne bi bil pri neki gradnji prevzdignil (dvigoval je zidni kamen) in se mu je udrla kri. Obležal je in čez nekaj dni umrl. Bil pa je do zadnjega priseben. Ker je želel, da bi mu brali molitve za umirajoče, je še sam vstal s postelje in prinesel molitvenik iz omare. Ko si je potem med molitvijo potipal puls in štel udarce, je rekel: »Zdaj bom pa umrl.« In zatem je izdihnil svojo dušo. Ko se je razvedelo za smrt častitega duhovna in nepozabnega humanista, je zajela deželo vsesplošna žalost.

Wurzbach, Biographisches Lexikon, 1878
(Prevod S. K.)

Še zadnji dokaz za Staničovo premočrtno treznost, ali, kot bi dejal **Taras Kermauner**, »popolno zaupanje v Boga in harmoničnost njegovega stvarstva«.

Kdor se pogloblja v Staničovo osebnost in delo, lahko v celoti pritrdi naslednji Lovšinovi oceni (ki naj kot jednat povzetek zaokroži tukajšnji spomin na Staniča), prav vsaki navedbi, zakaj vsaka beseda stoji s polno pohvalno vsebino na pravem mestu (za utemeljitve žal tu ni prostora, najdemo jih v napovedani brošuri):

V osebnosti Valentina Staniča so bile harmonično združene dejavnosti pesnika, pisatelja in prevajalca, učitelja in vzgojitelja, prosvetnega in socialnega delavca, duhovnika, zdravnika, tiskarja in razširjevalca slovenske knjige, umnega kmetovalca in rokodelca, prosvetljenca, fizika in zemljepisca, veleturista in planinskega pisatelja, človekoljuba, ljubitelja živali in cvetja!

Evgen Lovšin v knjigi Valentin Stanič – prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, PZS, Ljubljana 1956, str. 11.

Zapojte vetrovi zdaj pesem mi svojo

VINKO HROVATIČ

*Zapojte vetrovi zdaj pesem mi svojo,
po kalskih planinah zapihajte v dan,
odnesite s sabo še pesem to mojo
od štirih strani tja na nébesno stran.*

*Ustavite tam se, kjer sloga še vlada,
kjer ljudstvo slovensko živi brez skrbi,
kjer vsa bi mladina še delala rada,
kjer sprava preteklost za daljne je dni.*

*Vihar mi strašanski je vrnil besede,
pred mano zalučal vse je na tlá,
o pesnik, na žalost, ti čudne si vede,
saj krajev prav takih nihčé ne pozná.*